

Lőrinczi János – Szabó Éva: A demokráciát is tanulni kell – (1992 – Igazlító Nap c. kötetből)

április 8, 2016

Miért vágunk bele?

Az utóbbi hónapokban (években) számos fogalom vált divatossá, mint pl. pluralizmus, demokrácia, parlamentarizmus, alkotmányosság stb. Ám e fogalmak célként való megfogalmazása, zászlókon való lobogtatása még nem eredményezi ezek gyakorlati megvalósulását, csupán a lehetőséget, ha úgy tetszik, a politikai „áldást” adja meg, hogy ezek mindenki számára kézzelfogható valósággá váljanak. Így van ez a demokrácia esetében is, amelynek pedig csak az értelmezésén kellett változtatnunk, hiszen eddig is „létezett”. Továbbra is csak szép elv marad azonban akkor, ha nem tudunk előrelépni abban, hogy ez nap mint nap nyilvánuljon viselkedésünkben, kapcsolatainkban, gondolatainkban. Természetes lenne a demokratikus gondolkozás és viselkedés azoknak a számára, akik ezt a mintát tanulnák a családban, az iskolában és egyéb emberi kapcsolataikban. Abban, hogy ez ma még nincs így, biztosak vagyunk. Főleg nincs így az iskolában, ahol nagyon erősen él az alá- és fölérendelésen alapuló hatalmi struktúra. Ezen különösebben nem is lehet csodálkozni, hiszen a mai felnőttek (tanárok) nagyrészt ezt tanulták és ezt adják tovább. Mégis mi vagyunk azok, akiknek lépéseket kell tenni annak érdekében, hogy ez az „ördögi kör” megszakadjon. Különösen fontos lenne, hogy az első lépéseket ezen a területen az iskola tegye meg, egyrészt mert a gyerekek idejük

legnagyobb részét itt töltik, másrészt mert ez is képviselhet olyan jelentőséget a felnőtt életre való felkészítésben mint bármely tananyag.

A változtatás szándéka megfogalmazódott a mi iskolánk vezetésében és ekkor már csak a „hogyan” kérdése maradt. Nagy lehetőséget láttunk az „igazlító” demokráciatechnikában arra, hogy ezt a kérdést megválaszoljuk. Ezért vállalkoztunk a kipróbálására, s hogy ebben milyen sikerrel jártunk, annak eldöntését az olvasóra bízunk.

Hogy történt?

Tisztában voltunk azzal, hogy a siker egyik alapfeltétele a demokráciatechnika elméletének és gyakorlatának pontos, korrekt ismertetése mind a tanárok, mind a tanulók körében. Ennek a következő formáját választottuk:

1. Iskolavezetőségi értekezletre olyan embert hívtunk meg, aki ismerte a technika elméletét és maga is kipróbálta saját iskolájában, tehát gyakorlati tapasztalatokkal is rendelkezett. A vezetőség tagjai kérdéseket tettek fel, főleg a konkrét lebonyolítást, illetve a módszer várható hasznát, más iskolák tapasztalatait illetően.

2. Második lépésben az osztályfőnöki munkaközösség foglalkozásán folytatódott a módszer bemutatása, immár szélesebb körben. (Ennek a munkaközösségnek 17 tagja van, a tantestületnek 40.)

3. Közben az igazgató tájékoztatta a szülői munkaközösséget és kérte véleményüket. A szülők pozitívan értékelték a kezdeményezést.

4. Az utolsó lépés a nevelési értekezlet, amelyen rövid ismertetés útján újra lehetőség volt kérdések feltevésére, a vitás pontok tisztázására.

Ezután következett a döntés. Nyílt szavazás során a következő

eredmény született: 40 főből kb. öten a kipróbálás ellen, a többiek mellette szavaztak. Az iskola nem pedagógus polgárai nem vettek részt a szavazáson, de az iskola vezetősége tájékoztatta őket a demokraciatechnikáról és annak bevezetéséről. A tanulókat szintén nem szavaztattuk, úgy gondoltuk, hogy aktív részvételükkel vagy távolmaradásukkal fognak majd szavazni. (Tudat alatt valószínűleg a tantestületet vélte az iskolavezetés a legellenállóbb csoportnak az iskola polgárai közül.)

A technika lényegének és a lebonyolítás módjának ismertetése a gyerekek körében az osztályfőnökök feladata lett.

A felnőttek közül a szervezéssel és a dolog összefogásával a volt úttörőcsapat-vezetőt bízták meg (pedig nem szívesen vállalta). Így kezdődött a szervezés. Már a szervezésben résztvevő gyerekek „kiválasztásánál” kiderült, hogy nem tudunk elszakadni a „jól bevált” gyakorlattól: miszerint „minden osztályból két ügyes gyerek” vegyen részt a koordináló bizottságban. A szervezés eredményességét valószínűleg erőteljesen befolyásolta, hogy az adott osztályfőnök mennyit értett meg a technika lényegéből, illetve hogy mi volt a véleménye azzal kapcsolatban, hogy a gyerekeknek is lehetnek komoly-jogai az iskolában. Ezt azonban nyilván nem tudjuk pontosan, hiszen nem voltunk ott azokon az órákon, ahol ez a téma megbeszélésre került. Mégis fontosnak tartottuk megemlíteni ezt a tényt, mert az Igazlító-nap alakulása és eredménye szempontjából valószínűleg nem elhanyagolható körülmény.

Az első megbeszélésre kb. 15-20 gyerek jött el, megkapták a problémalapokat és feltették kérdéseiket, melyek gyakran teljes tájékozatlanságról árulkodtak. A felnőtt vezető az információk pontosítása érdekében elismételte a legfontosabb tudnivalókat. Az ezt követő néhány napon nagy nyüzsgés érződött az egész iskolában. Gyerekek jöttek új lapokat kérni és nagy forgalom volt az igazlító postaláda körül is. Ezzel szemben a tanárok körében teljes volt a nyugalom, egy részük

semmiféle érdeklődést nem mutatott az Igazlátóval kapcsolatban, más részük pedig a gyerekek számára kitalált jó játéknak tartotta az egészet. Az első postabontás alkalmával tapasztaltuk, hogy a gyerekek saját problémáikat meglehetősen nyersen, sok esetben sértő módon fogalmazták meg. A felnőtt vezető segítette a gyerekeket abban, hogy a végső probléma-csoportok szalonképes formában kerüljenek a probléma-falra. A postabontást követő nap reggelén kikerült az iskola egyik központi falára a kb. 20 problémát tartalmazó lista. És ekkor robbant a bomba! A gyerekek a szünetekben a probléma-fal előtt álltak, nevetgéltek, helyeseltek és voltak olyanok is, akik tetszésüket vagy nemtetszésüket meglehetősen kulturálatlan formában fejezték ki. A tanárok körében óriási felháborodást váltott ki a problémák ilyen formában való nyilvánosságra kerülése. A legnagyobb indulatot és ellenállást azokban a tanároknak keltette ez a helyzet, akik név szerint szerepeltek a problémalistán. Hozzájuk pedig főként azok csatlakoztak, akik tartottak attól, hogy a következőkben ez velük is megtörténhet. A tanári szobában és a folyosón állandó beszédtemává vált a „szégyenfal”, ahogy egy-egy kolléga nevezte. Ezek a beszélgetések általában indulatos szóváltásokba torkoltak. Látva a sokkoló hatást és az elszabadult indulatokat, a szűkebb vezetőség indokoltnak látta egy rendkívüli nevelőtestületi értekezlet összehívását a téma megbeszélése érdekében. Ezen az értekezleten az egyik érintett tanár az értekezlet kezdetén felolvasta az igazlátóval kapcsolatban megfogalmazott gondolatait. Elmondta, hogy ez az eljárás személyében sérti. Kiemelte, hogy a képviselői rendszer, besúgásra, „spicliségre” tanítja a gyerekeket, mivel a problémát felvető gyerek anonim marad. A többi érintett tanár az iskola „lejáratását” látta ebben a legnagyobb problémának. Ezt azzal indokolták, hogy az idegenek és a szülők, akik megfordulnak az épületben, feltétlenül elolvassák a központi helyre elhelyezett problémalistát, és „ezután mit fognak gondolni az iskolánkról?”

Volt, aki a gyerekek éretlensége miatt nem tartotta helyesnek

a technika alkalmazását. Az egyik tanár antidemokratikusnak és egyoldalúnak nevezte a módszert, mivel (szerinte) csak a gyerekek írhattak problémát. (Mondta ezt annak ellenére, hogy az előkészítés során külön hangsúlyoztuk, hogy az iskola minden tagja „iskolapolgár”, következésképpen élhet a problémafelvetés jogával.) Az „érvek” felsorakoztatása után az igazlátótechnika azonnali beszüntetését, de legalább a problémafal „megsemmisítését” követelték. A vezetőség ezt a kérést nem teljesítette, hanem újra ismertette a technika következő lépéseit. Külön hangsúlyozta, hogy aki eljön az Igazlátó Napra és válaszol a felvetett problémára, csak annak van esélye arra, hogy lekerüljön a neve a falról.

Ezen a ponton érdemes megállnunk, hogy mögé nézzünk ezeknek a reakcióknak. Elkésérítő, hogy a tanárok számára nem a probléma megoldása az elsődleges cél, hanem a problémát felvető személy megtalálása, mert számukra a probléma megléte önmagában nem zavaró, csak akkor válik azzá, ha erről mások is tudomást szereznek.

Elgondolkoztató az is, hogy mennyire nem számolnak döntéseik következményével a szavazás pillanatában, csak akkor, amikor már annak rájuk nézve kellemetlen következményei vannak.

Ezután a kis kitérő után térjünk vissza az események követéséhez. A szervező gyerekek sorra megkeresték a képviselőket és időpontot egyeztettek a címzettekkel is. Az igazlátót a téli szünetet megelőző utolsó előtti tanítási nap délutánjára terveztük. Ahogy telt az idő, egyre több jelzést kaptunk a gyerektől arról, hogy az érintett tanárok milyen lépéseket próbálnak tenni a gyerekek jobb belátásra bírása érdekében. Volt, aki azt akarta megtudni az osztálytól, hogy ki írta a problémát, olyan is akadt, aki barátságos stílusban próbálta megbeszélni a dolgot a gyerekekkel, mintegy előre eljátszva az Igazlátó Napot.

Ez többek között abból derült ki, hogy a koordinációs megbeszélésekre egyre kevesebb gyerek jött el, illetve néhány

képviselő bizonytalanná vált abban, hogy érdemes-e még ezt a dolgot az Igazlító Napra vinni, mivel a tanár ezt már megbeszélte velük.

Mire elérkezett az Igazlító Nap, akkorra a gyerekek körében a kezdeti lelkesedés és az aktivitás erősen csökkent. A nevelők körében azonban az indulatok nem csitultak el, mivel az igazlító kapcsán olyan, a tantestületen belüli problémák is felszínre kerültek, amelyek már régen túlmutattak a gyerekek által felvetetteken. Megfogalmazódott az igény e belső problémák demokratikusabb rendezésére is, mondván, hogy előbb magunk között tegyünk rendet és csak ezután nyissunk a gyerekek felé. Ez a helyzet vezetett el egy belső problémamegoldó nap megszervezéséig, de ez már egy másik történet.

Térjünk most vissza az eredeti Igazlító Naphoz, amely december 20-án elérkezett. Ekkorra a problémák száma kb. 12-re csökkent, mivel néhány megjelölt képviselő nem vállalta a szereplést és a címzettek közül sem jött el mindenki. Meglepődve tapasztaltuk, hogy a kb. 420 diákból mindössze 70-80 gyerek jött el. Voltak, akiket nem engedtek el a napköziből, de a többségük egyszerűen nem kívánt részt venni. Sokat töprengtünk e szerény részvételi arány magyarázatán és néhány hipotézist is megfogalmaztunk ezzel kapcsolatban:

– Jellemző volt, hogy azok az osztályok képviseltették magukat nagyobb számban, akiknek az osztályfőnöke is elfogadta és helyeselte ezt a technikát.

– Nagy számban voltak valószínűleg azok a gyerekek is a távollévők között, akik az Igazlító Napot megelőző eseményekből azt a következtetést vonták le, hogy ez „zűrös dolog”, még bajuk is lehet belőle ha eljönnek.

– Persze voltak szép számmal, akik sok mindent szeretnének elérni, de ha már tenni is kellene valamit érte, akkor inkább lemondanak róla.

A következő keserű tapasztalatot számunkra a képviselők (le)szereplése jelentette.

– Voltak közöttük, akik azt sem tudták, amikor kiálltak, hogy fiúk-e vagy lányok, nem még azt, hogy mi is volt a probléma amit rájuk bízta.

– Mások hosszas bocsánatkéréssel és magyarázkodással kezdték mondókájukat, végül félénken, egy mondatban megfogalmazták a problémát.

– Egyetlen gyerek sem volt aki érvekkel, netán bizonyítékokkal (például időpontmegjelölés, eseményleírás stb.) támasztotta volna alá a képviselt problémát.

Tulajdonképpen nem történt semmi más, mint előszóban hallotta mindenki újra, amit a problémafalon amúgy is láthatott. Az elmondottak újra azt bizonyították számunkra, hogy a demokráciát tényleg tanulni, s főleg tanítani kell. A gyerekek csak akkor lesznek képesek hatékonyan képviselni problémáikat, ha végigvezetjük őket egy tanulási folyamaton, melynek kezdetén még segítséget kapnak részben konkrétan, részben pedig modellnyújtás útján.

Ezen a téren azonban még nekünk felnőtteknek is van mit tanulnunk. Ez utóbbi gondolatot kívánjuk alátámasztani a felnőttek (címzettek) által adott válaszok elemzésével.

Közülük is csak néhányan adtak körültekintő, érvekkel és reális indoklással rendelkező választ: az igazgató, az önkormányzat vezetője, a gondnok és a szakács. A tanárok közül volt aki a gyerekek által felvetett probléma egyszerű letagadásával kezdte válaszát, majd kijelentette, hogy ő a tanár, így ő dönti el, mit és hogyan csinál. Utalt arra, hogy a gyerekek sem teszik meg kötelességeiket és majd akkor bírálhatják a tanárt, ha ez nem így lesz. Akadt olyan tanár is, aki ezt az alkalmat arra használta, hogy erkölcsi prédikációt tartson, illetve a gyerekek „lelkére„ beszéljen. Akadt, aki számonkért és fenyegetett válaszában.

A végső szavazásnál kiderült, hogy a jelenlevők csak azokat a problémákat tekintették megoldottnak, amelyek esetében tényleg választ kaptak, amikor sikerült valamit megérteniük abból, hogy a felnőtt mit miért csinál.

A megmaradt és meg nem oldódott problémák listája újra kikerült a falra, meghirdetve újabb problémák felvetésének lehetőségét, és kijelölve a következő postabontás időpontját.

Ám ekkor már nem fogytak a problémalapok, és a ládában mindössze négy új cetlit találtak.

Ebből megértettük, hogy a gyerekek ismét elsajátítottak valamit a „rejtett tantervből”: „A demokrácia hasznos, ám fárasztó és veszélyes dolog.”

A legjellemzőbb és az Igazlító Napon is megvitatott problémák listája, amely nem teljes, de talán a legtöbb feszültséget indukálta

1. X.Y. tanár ne verekedjen.
2. Legyen több a gyerekek ebédje, legyen repeta.
3. X.Y. legyen az 5. osztály osztályfőnöke jövőre is.
4. X.Y. beszéljen emberibb hangon a gyerekekkel.
5. X.Y. tanítsa meg a tananyagot, ne csak dolgozatot írasson. Az órán a tananyagról beszéljen.
6. X.Y. ne legyen olyan durva a gyerekekhez.
7. Legyen több játék a napköziben.
8. Legyenek sportversenyek a két hatodik osztály között.
9. A tanár ne a könyvből olvassa az óra anyagát és ne abból másolja a táblára.
10. X.Y. tanárnéni legyen a matematika tanárunk.